

EDITORIAL

V současné době se opět dostávají do centra pozornosti procesy utváření historické paměti a přehodnocování ustálených podob komemorace. Rezonují otázky utváření veřejného prostoru prostřednictvím různých nástrojů konstruování paměti, ať již kamenných či jiných. Jak se nám žije pod jezdeckými sochami a studuje či pracuje v místnostech s portréty velkých mužů? Jaký rytmus mají naše kroky na dlažbě z rozlámaných židovských náhrobků nebo naopak mezi kameny zmizelých (*Stolpersteine*)? Ve veřejném prostoru se historicky uplatňovalo spíše jen velmi úzké spektrum nezřídka problematických hrdinů a otázkám po nových modech komemorace a paměti v pohybu se tak nelze vyhnout.

Zintenzivňují kritické diskuse, jak psát dějiny pro 21. století – pro globalizovanou dobu charakterizovanou různou frekvencí vln teroristických útoků, migračních i sanitárních krizí, nejruznějšími parametry klimatické změny, ale také občanskými nepokoji, prohlubujícími se ekonomickými nerovnostmi a politickou polarizací. Historická věda je však situována nejen globálně, ale také lokálně. Stávající číslo časopisu *Dějiny – teorie – kritika* právě na toto „glokální“ ukotvení poukazuje zaostřením pozornosti na výzkum mobilit a migrací v oddíle studií a esejí. Migrační procesy mají samozřejmě i ve střední Evropě své dlouho nedoceňované dějiny. Ačkoliv národní „velká vyprávění“ spíše potlačovala transgresivní přítomnost či vytlačování „jiných“, řada prvků migrantských narativů národní historiografii infiltrovala, ať již jde o „texty v pohybu“ z pera Jana Amose Komenského, Pavla Stránského či jiných autorů. Je příznačné, že širší kontext či komparativní rovina migračních procesů byla vytěsněna. Lze se tázat, kdy se stane běžným mluvit napříč vzdělávacím systémem o Janu Amosi Komenském, ale také o Albertu Einsteinovi či Charlottě Garrigue s naprostou samozřejmostí jako o migrantech.

„Glokální“ optika a rostoucí internacionalizace historických věd otevírají prostor ke kritickým reinterpretacím a lepšímu porozumění závažným či neural-

gických tématům, jaká představují například antisemitismus, nacismus či státní socialismus. Na základě rozhodnutí redakční rady přinášíme v diskusní části časopisu polemiku mezi Samuelem Trizuljakem a Miloslavem Szabóem nad Szabóovou populárně-naučnou knihou *Klérofašisti: Slovenskí kňazi a pokúšenie radikálnej politiky (1935–1945)*. Jako všechny naše diskusní bloky je otevřena pokračování v podobě dalších reakcí. Tím spíše, že se explicitně dotýká širší epistemologické problematiky produkce historického poznání a hledání analytického pojmového instrumentária. Některé dnes zcela standardní koncepty diskuse dosud dostatečně nerozvíjí. Je například zjevné, že problematiku by umožnilo více subversivně a inovativně rámovat systematické uplatnění genderové analýzy. Je zcela namístě se ptát, jak lze psát dějiny v 21. století a při operování s pojmem „přirozený zákon“ opomíjet nebo jen *in margine* tematizovat zásadní konsekvence, jež jeho historická i současná operacionalizace přináší pro více než polovinu populace a nutně i pro společnost jako celek.

Aktuální diskusi zaostřující mj. na problém tíhnutí duchovních k autoritativním režimům se také nabízí komparativně rozšířit směrem k dalším „živým“, potenciálně třaskavých tématům spoluurčovaným množstvím pamětníků a identitními diskursy, včetně nacionálních či náboženských. Jako naléhavé se mj. jeví otázky, jak srozumitelně zprostředkovávat úsilí o analytictější, interdisciplinárně a mezinárodně badatelsky ukotvené interpretace širší veřejnosti.

Veronika Čapková, vedoucí redaktorka